

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

**Методичний комплекс навчальної дисципліни
для студентів спеціальності 032 – Історія та археологія**

Вінниця – 2021

УДК 93/94(07)

Історія стародавнього світу: Методичний комплекс навчальної дисципліни, для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія» / уклад. Р. О. Литвиненко. – Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2021. – 26 с.

Укладач:

Р.О. Литвиненко, доктор історичних наук, професор

Відповідальний за випуск:

І. В. Петрова, доктор історичних наук, доцент

Рецензенти:

В. О. Забавін, кандидат історичних наук, доцент (Маріупольський держуніверситет)

О. С. Мармілова, кандидат історичних наук, ст. викладач

*Затверджено на засіданні вченої ради історичного факультету,
протокол № 1 від 25.08.2021 р.*

Методичний комплекс містить робочу програму навчальної дисципліни «Історія стародавнього світу», а також плани семінарських занять з рекомендаціями щодо їхнього виконання.

Навчальне видання призначено для студентів історичного факультету, може використовуватися для роботи на практичних і семінарських заняттях, для самостійної підготовки практичних завдань.

© Литвиненко Р.О., 2021 рік

© ДонНУ імені Василя Стуса, 2021 рік

I. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ»

ВСТУП

Робочу програму навчальної дисципліни «Історія стародавнього світу» укладено згідно освітньої програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Мета вивчення дисципліни полягає у формуванні системного розуміння закономірностей появи та розвитку перших в історії людства державних утворень, якими було закладено підмурки Східної та Західної цивілізацій.

Навчальний курс викладається в системі міждисциплінарних зв'язків, зокрема перегукуючись з курсами праісторії, археології, історичного джерелознавства тощо.

Опанування навчальною дисципліною передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти компетентностей і програмних результатів навчання відповідно до освітньої програми спеціальності 032 «Історія та археологія».

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК-9. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК-10. Здатність працювати в команді.

Спеціальні компетентності (СК):

СК-1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК-2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК-3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

СК-4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК-5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти тощо).

СК-6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК-7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної, зокрема археологічної спадщини.

СК-8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК-9. Здатність презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК-10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

СК-11. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.

СК-12. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН-1. Знання закономірностей історичного розвитку та історичних процесів у взаємозв'язку та взаємозалежності, основних етапів періодизації історії та археології.

ПРН-2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН-3. Знати основні підходи до вивчення археології, принципи і методи історичного пізнання, основні види археологічних джерел.

ПРН-4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом археологічної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН-5. Вміти працювати з археологічними джерелами.

ПРН-6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі.

ПРН-7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН-8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень з археології, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН-10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

ПРН-11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН-12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

ПРН-13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН-14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 03 – Гуманітарні науки Спеціальність: 032 – Історія та археологія	Професійної та практичної підготовки	
Змістових модулів – 2	Рівень вищої освіти: перший Ступінь освіти: бакалавр	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин 150		1	
		Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4		1-2	
		Лекції	
		38 год.	
		Практичні, семінарські	
		38 год.	
	Самостійна робота		
74			
Види контролю: іспит			

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1

ЗАХІДНА ОЙКУМЕНА ДАВНЬОСХІДНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Тема 1. Історія стародавнього Сходу у світовій історії

Що таке історія. Етимологія терміну «історія». Поняття “історія стародавнього світу”. Її місце у всесвітній історії. Складові частини курсу “історія стародавнього світу”: історія Стародавнього Сходу, історія Стародавньої Греції, історія Стародавнього Риму.

Поняття “історія Стародавнього Сходу”; географічні і хронологічні межі цього розділу історії. Терміни “класичний Схід”, “Близький Схід”, “Середній Схід”, “Передня Азія”. Хронологія історії країн Стародавнього Сходу, методи її вивчення і ступінь вірогідності. Загальна характеристика географічного середовища, виділення найбільш характерних регіонів. Етноси і мовні родини Давнього Сходу. Давньосхідне суспільство, специфіка його класової і станової структури, його відмінності від античних суспільств.

Тема 2. Стародавня Месопотамія

Географічне положення країни. Великі ріки Євфрат і Тигр. Клімат, флора і фауна, природні багатства країни в стародавні часи.

Періодизація стародавньої історії Месопотамії. Принципи реконструкції її хронології. Найважливіші джерела. Археологічні відкриття на території Месопотамії в XIX-XX століттях. Дешифрування клинопису. Історіографія історії древньої Месопотамії. Основні проблеми ассириології в працях вітчизняних і закордонних дослідників.

Процес заселення Месопотамії в стародавні часи. Шумери, їхня мова і проблема походження. Аккадці. Взаємини шумерів та аккадців. Результати етнічного розвитку.

Шумер. Неолітична революція та її роль у зародженні цивілізації наприкінці IV тис. до Р.Х., її основні ознаки. Основні процеси історичного розвитку Месопотамії у III тис. до Р.Х. Виникнення та розвиток перших номових міні-держав. Шумери – творці найдавнішої цивілізації Дворіччя. Шумер – осередок економічного, політичного і культурного життя древньої Месопотамії. Політична історія шумерських міст-держав ранньодинастичної доби (Ерідуду, Сіппар, Шуруппак, Кіш, Ніппур, Умма, Урук, Ур). Лагаш: історія піднесення й занепаду. Урунімгіна і його реформи.

Аккад. Активна внутрішня і зовнішня політика Саргона Древнього і його спадкоємців, насамперед Нарам-Суена. Навала кутіїв і занепад Аккадського царства.

Шумеро-Аккадське царство. Розгром кутіїв і створення Шумеро-Аккадського царства з центром в Урі. Система гігантських царських господарств. Розвиток рабовласницьких відносин. Деспотія, бюрократія та армія часів III-ї династії Ура. Поступове проникнення амореїв, наступ еламитів і занепад Шумеро-Аккадського царства.

Вавілонія. Месопотамія у II тис. до Р.Х. Піднесення міста Вавилон і утворення Вавілонії. Закони царя Хаммурапі. Економіка, соціальна структура та політичний лад Старовавілонської доби. Послаблення вавілонської держави при спадкоємцях Хаммурапі.

Наступ каситів. Вавілонія за каситської династії.

Ассирія. Періодизація історії Ассирії. Природні умови і стародавнє населення. Виникнення і перші кроки ассирійської держави. Середньоассирійський період.

Проникнення арамейських племен і занепад Ассирійської держави.

Новоассирійський період. Причини активізації завойовницької політики Ассирії. Ассирія в 9-м столітті до Р.Х. Тимчасовий занепад ассирійської держави в першій половині 8 ст. до Р.Х. Реформи Тиглатпаласара III-го і нове піднесення Ассирії. Армія й організація військової справи в Ассирії. Військові походи царів династії Саргонідів. Розквіт Ассирійської військової держави. Правління Ашшурбанапала і занепад Ассирії. Причини падіння Ассирії. Культура Ассирії.

Ново-Вавілонське царство. Основні моменти економічного і політичного розвитку післякаситської Вавілонії наприкінці II – початку I тис. до Р.Х. Ствердження влади Ассирії над Вавилоном. Вавілоно-мідійська коаліція та її перемога над Ассирією. Створення Нововавілонської держави. Її розквіт при Навуходоносорі II. Економіка і суспільство Вавілонії в VII-IV ст. до Р.Х. Набонід і завоювання країни персами.

Культура народів древньої Месопотамії. Клинопис, його характерні риси і вплив на формування писемності різних народів Передньої Азії. Етапи розвитку і жанри літератури древнього Дворіччя. Міфологія та епос. Лірична поезія.

Система освіти. Школи, архіви, бібліотеки. Зародження науково-практичних знань.

Релігійні уявлення та основні культу. Божества та їхні функції. Священні міста. Найважливіші цикли міфів: про створення світу і людей, про золотий вік, про потоп, про божество, що помирає та воскресає. Храми і жрецтво. Астрономія і астрологія.

Характерні риси й основні досягнення месопотамської архітектури. Світські й культові будівлі у Месопотамії (храми, зіккурати, палаци, фортеці). Скульптура Шумеру, Аккаду, Вавілоу. Основні сюжети палацових рельєфів Ассирії. Прикладне мистецтво Дворіччя.

Оригінальність і високий рівень культури народів древньої Месопотамії, її вплив на культурний розвиток Передньої Азії. Критика теорії панвавілонізму.

Тема 3. Стародавній Єгипет

Природа і населення. Джерела та історіографія Древнього Єгипту. Ріка Ніл, характеристика її водного режиму і системи штучного зрошення. Клімат, природні багатства, рослинний і тваринний світ Нільської долини. Долина Нілу – одне з найдавніших вогнищ землеробства.

Процес заселення долини Нілу. Проблема формування єгипетської народності.

Періодизація історії Стародавнього Єгипту.

Основні види джерел з історії Стародавнього Єгипту. Початок вивчення історії Єгипту наприкінці 18 – початку 19 ст. Дешифрування давньоєгипетських ієрогліфів. Досягнення закордонної і вітчизняної єгиптології.

Раннє царство. Давність єгипетської цивілізації і її співвідношення в часі з месопотамською. Створення об'єднаної єгипетської держави в долині Нілу.

Древнє царство. Розвиток економіки в епоху Стародавнього царства. Правління III-IV династій. Військова політика Єгипту. Причини, напрямки, характер і цілі військових походів єгиптян.

Фараон і деспотичний характер його влади. Обоженнювання царської влади і особи правителя. Символи влади. Будівництво пірамід. Організація і принципи керування країною. Оформлення державного апарату та його основні відомства. Номи і номархи. Посилення політичної роздробленості наприкінці Старого царства і розпад Єгипту.

Перший перехідний період (2250-2050 рр. до Р.Х., VII–X династії). Палеоекологічна катастрофа та її наслідки: розвал іригаційної системи, економічна криза, голод, масові грабежі пірамід і гробниць, політична анархія, набіги кочовиків. Об'єднавчі тенденції та боротьба Гераклеополя з Фівами.

Середнє царство. Об'єднання країни. Розвиток економіка Єгипту. Військова політика фараонів XI-XII династій. Соціальні протиріччя і питання про народне повстання.

II перехідний період. Гіксоське завоювання Нижнього Єгипту. Єгипет під владою XV-XVI гіксоських династій.

Нове царство. Вигнання гіксосів і нове об'єднання країни в рамках Великої Єгипетської держави. Розвиток господарства. Новації в сільському господарстві і

ремеслі. Армія, її структура та озброєння. Завоювання фараонів XVIII династії і створення могутньої єгипетської імперії. Класи і соціальні групи.

Релігійно-політична реформа Эхнатона, її причини і наслідки. Перехід влади до XIX династії. Новий підйом завойовницької політики при Рамсесі II. Хетто-єгипетські війни. Єгипет за XX-ї династії. Натиск іноземців. Загострення соціальних протиріч у країні. Посилення жрецтва і влади фіванської теократії. Занепад і ослаблення Єгипту наприкінці Нового царства.

III перехідний період. Завоювання Єгипту лівійцями. Ефіопи й ассирійці при владі в Єгипті. Множинність політичних центрів у країні, її роздробленість. Ослаблення міжнародного авторитету Єгипту.

Пізнє царство. Піднесення Саїсу і нове об'єднання країни під владою XXVI Саїської династії. Її внутрішня і зовнішня політика. Зв'язок Єгипту з греками. Завоювання Єгипту персами.

Основні процеси економічного, соціального, політичного і культурного розвитку Єгипту в VII-VI вв. до Р.Х.

Культура Стародавнього Єгипту. Писемність стародавніх єгиптян і її характерні риси. Література: її жанри і найбільш видатні здобутки.

Єгипетська релігія та її вплив на різні сфери життя і культури. Міфологія. Давньоєгипетський пантеон. Спроба впровадження монотеїзму Ехнатомом. Найважливіші культури й обряди. Організація культури. Храми і жрецтво.

Основні досягнення стародавніх єгиптян в області архітектури, скульптури, живопису, декоративно-прикладного мистецтва. Канон і новації. Амарнське мистецтво та його значення.

Науково-практичні знання єгиптян. Досягнення єгиптян у сфері математики, астрономії, медицини. Місце і значення давньоєгипетської культури в розвитку світової цивілізації.

Тема 4. Мала Азія

Географічне положення, клімат і природні багатства малоазійського півострова. Стародавнє населення і мови Малої Азії.

Хеттське царство. Джерела й історіографія. Розкопки хеттської столиці. Дешифрування хеттського клинопису та ієрогліфічного листа. Основні проблеми хеттської історії та історіографія.

Найдавніші землеробські поселення Малої Азії. Чатал-Гююк. Центральна Анатолія в III тис. до Р.Х. Розвиток господарства і поява укріплених центрів. Розпад родового ладу і формування класового суспільства в центральній частині Малої Азії в II тис. до Р.Х. Міста-держави: Куссар, Хаттуса й ін. Ассирійсько-аморейські колонії та їхня роль.

Індоевропейці та проблема їхньої прабатьківщини. Індоевропейці в Малій Азії та їхні основні групи. Хатти і хетти. Періодизація хеттської історії. Боротьба племінних центрів за політичне об'єднання країни й утворення Давньохеттського царства. Внутрішня і зовнішня політика його правителів; династійна боротьба й указ Телепину про престолонаслідування. Характерні риси політичної організації хеттської держави.

Відродження хеттського царства у новохеттський період. Боротьба за володіння східно-середземноморським узбережжям і за гегемонію в Передній Азії.

Проникнення хеттів на захід Малої Азії. Успіхи Суппілуліуми. Хетто-єгипетське протиборство. Битва під Кадешем та її підсумки. Падіння Хеттської держави, причини й наслідки. Неохетти. Економіка хеттів. Структура хеттського суспільства. Хеттський судейник і його значення для вивчення соціально-економічного ладу. Особливості політичного ладу Хеттської держави.

Хеттська культура і культурні впливи на неї сусідніх народів. Міфологія і література хеттів. Релігійні погляди і пантеон. Культурні і культові місця. Сакральна роль цариці. Науково-практичні знання. Монументальний характер хеттської архітектури, скульптури і рельєфу. Значення і роль хеттів як посередників у передачі досягнень народів Месопотамії своїм сусідам – близьким і далекої. Паралелізми в культурі хеттів і древніх греків.

Тема 5. Східне Середземномор'я

Географічне положення Східного Середземномор'я. Природні умови, клімат, природні багатства. Населення Середземноморського узбережжя в стародавності.

Джерела й історіографія.

Хлібороби і скотарі VIII-IV тис. до Р.Х. Культура Єрихона. Вплив високорозвинених культур Месопотамії на район Східного Середземномор'я. Прогрес землеробства і ремесел у III тис. до Р.Х. Виникнення міст. Ріст зовнішньоторговельних зв'язків. Ранні державні утворення III-II тис. до Р.Х. у Східному Середземномор'я: Бібл, Алалах, Ебла й ін.

Держава Ямхад, гіксооське племінне об'єднання.

Хетто-єгипетське протиборство і місцеві міста-держави у 2-й половині II тис. до Р.Х. Угарит. Його соціальна і політична структура. «Народи моря» та їхня роль в історії Східного Середземномор'я. Розквіт Фінікії і Сирії в I тис. до Р.Х. Бурхливий підйом ремісничих виробництв. Фінікійська торгівля і колонізація в районі Середземноморського басейну. Економічне і політичне значення Тиру і Сидона. Утворення Тиро-Сидонського царства, Дамаське царство в Сирії. Його боротьба із сусідніми державами й Ассирією.

Вторгнення на територію Палестини союзу давньоєврейських племен. Складання в них класового суспільства і держави. Утворення Ізраїльсько-Іудейського царства на межі II-I тис. до Р.Х. Його зовнішня політика при царях Давиді й Соломоні. Розпад його на два царства.

Соціально-економічні відносини в Палестині в I тис. до Р.Х. Підйом економіки. Форми землеволодіння. Структура суспільства і загострення соціальних протиріч. Пророчий рух.

Культура народів Східного Середземномор'я. Успіхи в розвитку матеріальної і духовної культури. Накопичування знань. Алфавітні системи листа і їхнє поширення. Література. Біблія (Старий Завіт) – пам'ятник сакрального, історичного і художнього характеру. Географічні відкриття фінікійських мореплавців. Синкретичний характер творів мистецтва народів Східного Середземномор'я. Палацове і храмове будівництво, мистецтво фортифікації. Релігія і міфологія. Шанування сил природи і культ родючості. Збереження первісних вірувань. Виникнення монотеїзму у древніх євреїв. Поширення культури народів Сирії, Фінікії і Палестини в районі Середземномор'я.

Тема 6. Стародавній Іран

Географічне положення Ірану і природні умови району. Населення і мови. Перевага іраномовних племен.

Джерела з стародавньої історії Ірану. Історія Персії у працях вітчизняних і закордонних вчених.

Мідія. Територія Мідії в III-I тис. до Р.Х. Проблема етнічного складу населення. Форми господарства. Проникнення і поширення іраномовних племен. Мідійський племінний союз. (Мана і манеї)

Ассирійський наступ на Мідію. Повстання під керівництвом Каштарити (Фраорта) і утворення незалежного мідійського царства. Кіммерійці і скіфи та їхні взаємини з Мідією. Реформи Кіаксара і централізація Мідійської держави. Боротьба мідян із Ассирією. Розгром Ассирії і розквіт Мідійської держави.

Мідійське суспільство, державний устрій і культура. Вплив мідійської культури на перську.

Велика Перська держава в VI-IV ст. до Р.Х. Перські племена на території Ірану на початку I тис. до Р.Х. Перське царство в VII ст. до Р.Х. та його піднесення в середині VI ст. до Р.Х. Підпорядкування Мідії Персією. Кір II і його завойовницька політика. Основні територіальні придбання персів. Причини успіхів Кіра II. Похід Камбіза в Єгипет. Самозванець (?) «маг» Гаумата та його політика. Захоплення престолу Дарієм I і народні рухи в скорених Персією країнах. Відновлення цілісності Перської держави і реформи Дарія I. Нові походи і подальше розширення меж Перської держави.

Перська держава в V-IV ст. до Р.Х. Греко-перські війни. Причини поразки персів у греко-перських війнах. Греко-македонський похід на Схід і розгром Перської держави.

Економіка, соціальні відносини і система керування в Перській державі в VI-IV ст. до Р.Х. Причини слабкості цієї світової держави стародавності.

Релігія і культура Персії. Древні іранські культури. Заратуштра і виникнення зороастризму. Основні ідеї і встановлення зороастрийської релігії. Священна книга «Авеста». Релігійний синкретизм у Перській державі.

Системи писемності в Перській державі. Архітектура і її найважливіші пам'ятники. Скульптура, рельєф, розпис, прикладне мистецтво.

Вплив культур Передньої Азії на формування перської культури. Процес синкретизації культур у Перській державі. Історичне значення Перської держави і її культури.

Змістовний модуль 2

СХІДНА ОЙКУМЕНА ДАВНЬОСХІДНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Тема 7. Стародавня Індія

Географічне положення і природні умови району. Поняття «Індія» для стародавності. Клімат. Ріки Інд і Ганг. Народи й мови Південної Азії у давнину. Основні джерела з історії стародавньої Індії та їх особливості. Розвиток індології у XIX-XX ст.

Індська цивілізація. Перші землеробські поселення в долині Інду. Виникнення найдавнішої (Індської) цивілізації. Міські центри (Мохенджо-Даро, Хараппа та ін.) Сільське господарство, ремесло і торгівля. Вигляд міста і побут городян. Релігійні вірування і культура. Проблема протоіндської писемності й мови. Занепад Індської цивілізації та причини цього. Історичне значення Індської цивілізації.

Ведійський період. Новий етап в історичному розвитку Індії. Індодарії і проблема їхнього походження. Їхні взаємини з місцевим населенням.

Господарське освоєння долини Гангу. Сільське господарство і ремесло. Міста і торгівля. Суспільний і політичний лад. Система варн. Політичні утворення (монархії і республіки) у Північній Індії.

Буддійсько-маурійський період. Держави в долині Гангу: Магадха, Кошала й ін. та боротьба між ними за політичну перевагу. Перемога Магадхи і створення держави Нандів.

Греко-македонське вторгнення в Індію і боротьба з завойовниками. Воцаріння Чандрагупти. Імперія Маур'їв та її розквіт. Ашока та його політика (зовнішня, внутрішня, релігійна). Поширення буддизму.

Династична боротьба в державі Маур'їв. Зіткнення з Греко-Бактрийським царством. Ослаблення загальноіндійської імперії. Історичне значення її існування.

Індія в останній період давнини. Зміна династії Маур'їв династією Шунгів. Економічне життя і соціальна структура індійського суспільства в цей період. Сільське господарство і форми землеволодіння. Міста і розвиток ремесел і торгівлі. Класи, варни, касты і їхнє співвідношення. Форми залежності й експлуатації. Рабство. Наймана праця.

Індія при Кушанах. Міжнародні зв'язки, культурні взаємодії, поширення буддизму.

Політична роздробленість Індії й умови виникнення нової загальноіндійської держави. Нове піднесення Магадхи і правління династії Гуптів. Навала гунів-єфталитів. Занепад імперії Гуптів та її розпад.

Зміни соціально-економічних відносин у I–V ст. Р.Х. Процес феодалізації індійського суспільства.

Культура Стародавньої Індії. Релігійні системи стародавньої Індії. Ведійська релігія, брахманізм, індуїзм. Буддизм і його еволюція. Джайнізм.

Роль санскриту в розвитку літератури древньої Індії. Література та її жанри. Давньоіндійський епос «Веди». Дидактична література. Політичні трактати. Буддійська література. Вплив індійської літератури на культуру Центральної і Південно-Східної Азії. Індійська драматургія і театр.

Образотворче мистецтво й архітектура. Палаці, храми, буддійські ступи. Скульптура, рельєф, живопис.

Природничо-наукові знання. Розвиток філософської думки. Внесок індійської філософії у світову культуру.

Тема 8. Стародавній Китай

Природне середовище і населення стародавнього Китаю.

Періодизація давньої історії Китаю.

Ступінь оснащення давньої історії Китаю джерелами. Їхня класифікація. Накопичення речових пам'яток. Епіграфічний матеріал. Літописи й історичні твори (Сима Цянь, Бань Гу, Фань Є). Філософські трактати. Фольклор.

Неолітичні витoki давньокитайської цивілізації. Усна традиція про політичну історію Китаю в II тис. до Р.Х.

Царство Ся. Напівлегендарна перша держава. Археологічна культура Ерлітоу – співставна з царством Ся.

Держава Шан-Інь. Економіка, суспільство і держава в епоху Інь. Розквіт і територіальне розширення Іньської держави. Світогляд іньців. Іньська ієрогліфічна писемність. Занепад Іньської держави наприкінці II тис. до Р.Х.

Доба Чжоу. Плем'я Чжоу і його взаємини з іньцями. Походи У-ван і поразка іньської держави. Технічні досягнення чжоусців. Запозичення ними культурних досягнень іньців. Соціально-економічні відносини в X-VIII ст. до Р.Х. Система соціальних рангів.

Період Східного Чжоу. Зіткнення чжоусців з іншими племенами. Етнічні процеси і їхній зв'язок з політичною історією. Ослаблення царської влади і ріст політичної роздробленості в чжоуській державі. Династична боротьба і вторгнення кочовиків.

Боротьба за гегемонію між царствами стародавнього Китаю та подальше посилення політичної роздробленості Китаю. Період Чжаньго. Економічні зрушення в епоху Чжаньго. Застосування заліза. Успіхи землеробства. Прогрес ремісничої техніки. Розвиток приватної власності на землю. Реформи Шан Яна в царстві Цинь і їхнє значення для подальшого розвитку стародавнього Китаю.

Ідеологічна боротьба в Китаї в VI – III ст. до Р.Х. Виникнення філософських шкіл. Вчення Конфуція і Моцзи. Легізм і даосизм.

Імперія Цинь. Розвиток товарно-грошових відносин і економічних зв'язків, процес етнічної консолідації стародавніх китайців і інші передумови об'єднання давньокитайських царств. Піднесення царства Цинь. Державотворення і проголошення імперії. Цинь Шихуанді та його адміністративно-військові реформи. Економічні і правові заходи.

Зовнішня політика Цинь Шихуанді. Боротьба з північними кочівниками сюнну. Будівництво Великої китайської стіни. Наступ на південні території.

Загострення соціально-політичних протиріч і народна війна наприкінці III ст. до Р.Х. Узяття повсталими столиці і скинення циньської династії.

Імперія Хань. Подолання політичної роздробленості в боротьбі з царством Чу. Заснування Лю Баном імперії Хань.

Перший період Ханьської епохи – правління Рання (Старшої) династії Хань. Внутрішня політика ханьських імператорів. Спроби стабілізації і централізації держави.

Правління У Ді і його реформи. Зовнішня політика Ханьської імперії в II – I ст. до Р.Х. Соціальна структура ханьського суспільства. Назрівання соціально-політичної кризи імперії. Великий Шовковий шлях.

Загострення соціальних протиріч і народні повстання в I ст. Р.Х. «Місячна» династія. Реформи Ван Мана і рух «червонобрових».

Виникнення Пізньої (Молодшої чи Східної) династії Хань. Її внутрішня політика. Соціально-економічні реформи і стабілізація положення в країні. Заходи проти рабства.

Зовнішня політика I – III ст. Р.Х. Боротьба з племенами сюнну, сяньби і цянь. Відносини з Парфією. Демографічні й етнічні процеси в пізньоханьській імперії і їхній вплив на політичне життя країни.

Процес феодалізації в стародавньому Китаї. Політичні і соціальні рухи в пізньоханьській імперії. Повстання «жовтих пов'язок». Розпад імперії і настання епохи «Трьох царств»

Культура стародавнього Китаю. Процес утворення давньокитайської культури. Міфологія і релігія. Філософські і релігійні системи. Проникнення буддизму в Китай. Давньокитайська писемність і її еволюція. Винахід паперу. Література і її жанри. Музика. Архітектура і її досягнення. Скульптура. Портретний живопис. Природничо-наукові знання стародавніх китайців.

Типи стародавніх держав. Основні етапи і шляхи розвитку давньосхідної історії. Дискусія про азіатський спосіб виробництва: за і проти.

Найважливіші досягнення культури народів Стародавнього Сходу. Зв'язок між давньосхідною та античною цивілізаціями. Внесок давньосхідних народів у світову культуру. Критика концепції протиставлення Сходу Заходу.

Змістовий модуль 3 СТАРОДАВНЯ ГРЕЦІЯ

Тема 9. Антична історія Європи у світовій історії

Місце античної історії у світовій історії. Предмет і об'єкт курсу. Хронологічні та географічні межі. Поняття «античність». Західна цивілізація та її базові характеристики. Зіставлення цивілізаційних засад Заходу і Сходу.

Тема 10. Крито-Мікенська і Ахейська Греція

Крит і Ахейська Греція у II тис. до Р.Х. Виникнення цивілізації на Криті наприкінці III тис. до Р.Х. Періодизація історії Крита. Створення загально критської держави на чолі з Кносом. Критська морська держава у XVIII-XII ст. до Р.Х. Соціально-економічні відносини. Поява міст. Особливості критського мистецтва та релігії.

Ахейська Греція у II тис. до Р.Х. Виникнення перших державних утворень та ранньокласових суспільств у Мікенах, Тирінфі, Фівах. Поява письменності. Рабство. Троянська війна та її вплив на подальший розвиток в Греції. Занепад Ахейської Греції у XII-XI ст. до Р.Х. та переселення дорійців. Загибель мікенських держав, відновлення родових відносин.

Тема 11. Архаїчна Греція

Формування грецьких полісів. Велика Грецька колонізація. Посилення міст. Розвиток ремесла та торгівлі. Загострення соціально боротьби з родовою землевласницькою знаттю. Рання грецька тиранія та її роль у формуванні полісного ладу і розвитку рабовласницьких відносин. Характеристика грецького полісу. Характер державної влади. Типи грецьких полісів.

Пелопоннес у VII-V ст. до Р.Х. Особливості виникнення держави у Спарті. Роль війни. Соціально-економічні відносини. Закони Лікурга. Ілоти. Перієкі. Спартіати. Військова організація Спарті. Державний устрій.

Формування поліса в Аттиці. Афіни, як приклад ремісничо-аграрного полісу. Розвиток ремесла і торгівлі, зростання ролі торгово-ремісничого про шарку. Його боротьба з родовою знаттю. Реформи Солона. Закони Клісфена і формуванню афінської рабовласницької демократії.

Тема 12. Класична Греція

Греко-перські війни, їх причини та наслідки. Марафонська битва. Діяльність Фемістокла. Похід Ксеркса на Грецію у 480 р. до Р.Х. Битва при Саламіні. Утворенню Делоського союзу на чолі з Афінами. Каліїв мир. Вплив перемоги греків на соціально-економічний і культурно-політичний розвиток Греції.

Розвиток рабовласницької демократії після перемоги над персами. Реформи Ефіальта і Перикла. Державний устрій Афін. Перший Афінський союз. Економічний та культурний розквіт Афін.

Політична організація Спарті, Пелопоннеський союз, його структура і організація. Взаємини між Афінським і Пелопоннеським союзами. Пелопоннеська війна. Структура Пелопоннеського і Афінського союзів. Причини війни, її періодизація. Архідамова війна. Нікіїв мир. Сицилійська експедиція Афін та її невдача. Діяльність Альквіада. Декелійська війна. Поразка Афін та її причини.

Криза полісної системи. Піднесення Македонії. Реформи Філіпа II та його політика в Греції, Політична діяльність Демосфена. Утворення союзу грецьких міст проти Македонії та його розгром при Хероней. Македонська гегемонія в Греції. Суперництво між Македонією і Персією. Підготовка Філіпа II до походу супроти Персії.

Тема 13. Елліністична Греція

Завоювання Олександра Македонського. Виникнення і розпад його імперії. Значення завоювань Олександра Македонського. Перська імперія в середині IV ст. до Р.Х. Військово-політична підготовка походів до Греції та Македонії. Боротьба діадохів Олександра і утворення нових елліністичних держав. Типи елліністичних держав. Головні особливості елліністичної соціально-економічної і політичної системи. Еллінізм як історичне та культурне явище. Елліністична культура.

Змістовний модуль 4 СТАРОДАВНІЙ РИМ

Тема 14. Давня Італія. Рим царського періоду

Етрурія в VIII ст. до Р.Х. Виникнення класового суспільства і держави в етруських містах. Розвиток ремесла і торгівлі. Взаємовідносини етруських міст з греками, Карфагеном, італійськими племенами. Занепад етруських міст і завоювання їх Римом. Вплив етрусків на розвиток Італії Риму.

Рим у VIII-VI ст. до Р.Х. Римська традиція про виникнення міста. Царська влада в Римі. Реформи Сервія Тулія. Падіння царської влади і встановленню Римської республіки.

Тема 15. Римська республіка

Політичний та економічний устрій Римської республіки. Боротьба між плебеями і патриціями. Закони XII таблиць. Зовнішня політика Риму. Державний лад V-III ст. до Р.Х. Завоювання Римом Італії.

Причині зіткнення Рима і Карфагена. Перша Пунічна війна та її наслідки. Посилення Риму у друг. пол. III ст. до Р.Х. Друга Пунічна війна. Похід Ганнібала. Основні причини перемоги Риму. Соціально економічні підсумки Другої Пунічної війни. Третя Пунічна війна і загибель Карфагену.

Експансія Риму у Східне Середземномор'я. Захоплення Греції та Македонії. Війна з Антіохом XII. Розпад монархії Селевкідів. Соціальна політика Риму у країнах Східного Середземномор'я. Виникнення системи підлеглих царств.

Внутрішня історія Риму II – початку I ст. до Р.Х. Загострення соціально боротьби в римському суспільстві у другій пол. II ст. до Р.Х. Перше повстання рабів в Італії. Земельна реформа Тіберія Гракха. Югуртинська війна. Навала кимврів і тевтонів та військово-політичні реформи Гая Марія. Союзницька війна, причини та наслідки. Криза полісних структур.

Тема 16. Рим I ст. до Р.Х.: від республіки до імперії

Олігархічний і демократичний рухи у римському суспільстві на початку 80-ті рр.. I ст. до Р.Х. Війна Риму з Мітрідатом VI Євпатором. Політичне суперництво Марія і Сулли. Сулла та його реформи. Повстання рабів під керівництвом Спартака.

Війни Цезаря в Галії. Створення і розпад першого тріумвірату. Громадянська війна між Цезарем і Помпеєм. Диктатура Цезаря.

Громадянські війни після смерті Цезаря. Другий тріумвірат. Боротьба Антонія і Октавіана за верховну владу та їх політичні програми. Битва при Акції. Загибель Антонія. Соціально-політичні підсумки громадянських війн. Криза політичної системи і причини падіння Римської республіки.

Тема 17. Рання Римська імперія (принципат)

Політичні засади Римської імперії. Правління Октавіана Августа. Політична програма Октавіана та її передумови. Система принципату. Соціальна і зовнішня політика Августа.

Римська імперія в I ст. Правління династії Юліїв-Клавдіїв. Укріплення розвитку системи принципату. Політична криза і громадянська війна 68-69 рр. Династія Флавіїв. Зовнішня політика Римської імперії у I ст.

Римська імперія в II ст. Династія Антонінів. «Золотий» вік Римської імперії.

Криза римського рабовласницького суспільства і держава у III ст. Походження християнства та його рання історія.

Тема 18. Пізня Римська імперія (домінат)

Римська держава у IV ст. реформи Діоклетіана і Максиміана. Система домінанта. Влада імператора.

Правління Костянтина Великого. Міланський едикт. Нікейський собор. Феодосій та його боротьба за єднання імперії.

Падіння Західної Римської імперії Розпад імперії на Західну імперію та Східну /Візантію/, його причини. Загострення внутрішніх протиріччя. Велике переселення народів. Вторгнення варварів. Гуни і готи. Поразка римлян під Адріаноподем. Похід Алларіха на Рим та його наслідки. Нашестя гунів. Каталаунська битва. Агонія римської центральної влади. Усунення Ромула і падіння Римської імперії.

3. СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. Джерелознавство історії Стародавнього Сходу

1. Поняття «історичне джерело». Різновиди джерел з історії Стародавнього Сходу.
2. Критика джерел:
 - а) внутрішня критика;
 - б) зовнішня критика.
3. Джерела давньої Месопотамії.
4. Джерела давнього Єгипту.
5. Джерела давнього Ірану і Середньої Азії.
6. Джерела давньої Індії.
7. Джерела давнього Китаю.
8. Порівняльний аналіз джерел різних регіонів Стародавнього Сходу.

Література

Історичне джерелознавство / Авт. Калакура Я.С та ін. – Київ: Либідь, 2002. – URL: <http://westudents.com.ua/knigi/217-storichne-djere-loznavstvo-kalakura-yas.html>

Источниковедение истории Древнего Востока / Ред. В.И. Кузищин. – URL: <http://annales.info/other/iidv/index.htm>
http://istoriofil.org.ua/load/knigi_po_istorii/vostok/istochnikovedenie_istorii_drevnego_vostoka_uchebnoe_posobie_red_v_i_kuzishhin/11-1-0-2207

Крижанівський О.П. Історія стародавнього Сходу. – Київ: Либідь, 2002.

Тема 2. Закони Хаммурапі як історичне джерело

2.1. Зовнішня критика законів Хаммурапі

1. Історія відкриття пам'ятки;
2. Опис пам'ятки;
3. Структура тексту і його загальна характеристика;
4. Авторство і мета складання;
5. Датування і час укладення законів Хаммурапі.

2.2. Економіка Вавілонії за часів Хаммурапі

1. Географічне положення і природні умови Стародавньої Вавілонії.
2. Сільське господарство: землеробство, скотарство, садівництво.
3. Ремесло.
4. Торгівля і лихварство.

2.3. Суспільство Стародавнього Вавілону

1. Питання про класову і станову структуру давньосхідних суспільств.
2. Соціальна структура Вавілонського суспільства.
 - а) Авілуми. Община та її роль.
 - б) Мушкенуми.
 - в) Жерці.
 - г) Воїни.
 - д) Раби. Джерела рабства.

2.4. Державний устрій. Суд і судова справа

1. Характерні риси державного устрою. Ознаки деспотичної влади. Їх відображення в законах Хаммурапі. Зображення на верхній частині стели.
2. Адміністративний апарат. Ієрархія.
3. Армія. Правовий і економічний аспекти стану воїнів.
4. Суд і судівництво.
5. Пережитки звичайного права.
6. Значення законів Хаммурапі для вивчення історії Стародавньої Вавілонії.

Джерела

- Геродот. Історії в дев'яти книгах / Пер. і прим. А.О. Білецького.- Київ, 1993.
- Геродот. История в девяти книгах / Пер. и примеч. Г.А. Стратановского. – Л.: Наука, 1972; 1999.
- Закони Вавилонии, Ассирии и Хеттского царства / Пер. и коммент. И.М. Дьяконова // Вестник древней истории. – 1952. - № 3. – С. 213-261.
- Страбон. География: в 17 книгах. – М., 1964; 1994. – С. 684-689.
- Хрестоматія з історії стародавнього світу / за ред. акад. В.В. Струве. – Т. 1. – Стародавній Схід. Пер. з рос. видання. – Київ, 1953.
- Хрестоматія по истории Древнего Востока / Под ред. В.В. Струве и Д.Г. Редера. – М.: Изд-во вост. лит., 1963. – С. 3-8.
- Хрестоматія по истории Древнего Востока: в 2-х ч. / Под ред. М.А. Коростовцева, И.С. Кацнельсона, В.И. Кузицина. – М.: Высш. шк., 1980. – Ч. 1.- С. 3-16.
- Хрестоматія по истории Древнего Востока /МГУ, Ин-т мировой культуры; Сост. и коммент. Вигасина А.А.- М.: Вост лит., 1997. – 400с.: ил.
- Хрестоматія по истории древнего мира / Под ред. В.Г. Боруховича и В.И. Кузицина. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1989.

Література

- Васильев Л.С. История Востока: В 2 ч. М.: 1998. – Ч. I.
- Гельцер М.Л. Тамкар и его роль в Передней Азии // Вестник древней истории. – 1964. – № 2. – С. 3-16.
- Дьяконов И.М. Община на древнем Востоке в работах советских исследователей // ВДИ. – 1963. – № 1. – С. 16-34.
- Дьяконов И.М. Проблемы собственности: О структуре общества Ближнего Востока до середины II тыс. до н.э. // ВДИ. – 1967. – № 4. – С. 13-35.
- Дьяконов И.М. Рабы, илоты и крепостные в ранней древности // ВДИ. – 1972. – № 3. – С. 3 – 29.
- Дьяконов И.М. Рабы, илоты и крепостные в ранней древности // ВДИ. – 1973. – № 4. – С. 3-29.
- История Востока: В 6 т. – М.: Издательская фирма «Восточная лит-ра» РАН, 1997. – Т. 1: Восток в древности. – С. 92-99.
- История Древнего Востока / Под ред. В.И. Кузицина. 3-е изд. – М.: Высш. школа, 2002.
- История древнего Востока: Зарождение древнейших классовых обществ и первые очаги рабовладельческой цивилизации. – Ч.1: Месопотамия / Под ред. И.М. Дьяконова. – М.: Глав. ред. восточной лит-ры, 1983. – С. 361-384.
- История древнего мира: В 3-х кн. // Под ред. И.М. Дьяконова, В.Д. Нероновой, И.С. Свенцицкой. – Кн. 1: Ранняя древность. – 3-е изд. – М.: Наука, 1989.
- Источниковедение истории Древнего Востока / Под ред. В.И. Кузицина. – М.: Высш. шк., 1984.
- Кленгель-Брандт Э. Путешествие в древний Вавилон. – М.: Наука, 1979. – С. 79-123.
- Клима И. Общество и культура Древнего Двуречья – Прага, 1967.
- Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Курс лекцій. – К.: Либідь. – 2003.
- Редер Д.Г. К вопросу о юридическом положении рабов по законам Хамурапи // Древний Восток. – Сб. 1. – М.: Наука, 1975. – С. 230-245.
- Якобсон В.А. Правовое и имущественное положение воина – *gēdûm* времени I Вавилонской династии // ВДИ. – 1963. – № 2. – С. 129-141.
- Якобсон В.А. Регулирование международной торговли по законам Хамурапи // Древний Восток и мировая культура / Отв. Ред. И.М. Дьяконов. – М.: Наука, 1981. – С. 53-54.

Тема 3. Джерела з історії стародавньої Греції

1. Особливості джерелознавства історії стародавньої Греції.
2. Археологічні джерела.
3. Нумізматичні джерела.
4. Епіграфічні джерела.
5. Письмові джерела.
 - а) історичні твори;
 - б) філософські твори;

- в) наукові трактати;
 - г) пам'ятки художньої літератури і поезії.
6. Міфологічні джерела.

Реферати або доповіді:

1. Генріх Шліман і його відкриття в галузі античної археології.
2. Артур Еванс – відкривач Мінойської цивілізації.

Література

1. Балух В.О. Історія античної цивілізації: в 3 т. – Т. 1: Стародавня Греція. – Чернівці, 2007. – С. 17-33.
2. Булатович С.А. Антична нумізматика: Навчальний посібник. – Ч. I: Загальні проблеми античної нумізматики. – Одеса: Астропринт, 2005. – 56 с.
3. Источниковедение Древней Греции (эпоха эллинизма) / Под ред. В.И. Кузищина. – М., 1982. – С. 22-65.

Інтернет-ресурси

Джерелознавство Греції доби еллінізму:

<http://Annales.info/greece/istved/index.htm>

Відкриття Артура Еванса:

<http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000188/st013.shtml>

Велике відкриття сера Артура Еванса: <https://document.wikireading.ru/14914>

Генріх Шліман. Іліон:

https://royallib.com/read/shliman_genrih/ilion_gorod_i_strana_troyantsev_tom_1.html#0

Тема 4. Гомерівська Греція за даними «Іліади» та «Одіссеї»

1. Історіографія проблеми.
2. Гомерівське питання: проблема авторства і часу виникнення «Іліади» та «Одіссеї».
3. Ойкумена гомерівських греків.
4. Господарсько-економічний і матеріально-технічний розвиток гомерівської Греції:
 - а) землеробство;
 - б) скотарство;
 - в) ремесло;
 - г) торгівля;
 - д) будівництво;
 - е) суходільний і морський транспорт.
5. Військова справа гомерівських греків:
 - а) захисна і наступальна зброя;
 - б) організація і військове управління;
 - в) воєнна тактика і практика.
6. Соціальна організація гомерівського суспільства.
7. Державний устрій та інститути управління гомерівської Греції.
8. Релігійні уявлення гомерівських греків.

Джерела

Гомер. Іліада / пер. з давньогр. Бориса Тена. – Харків: Фоліо, 2006. – 416с.
Гомер. Одиссея / пер. з давньогр. Бориса Тена. – Харків: Фоліо, 2001. – 547с.
(або будь-які інші видання)

Література

Андреев Ю.В. Гомеровское общество. Основные тенденции социально-экономического и политического развития Греции XI-VIII вв. до н.э. – URL: <http://www.fedy-diary.ru/html/052011/13052011-07a.html>

http://www.sno.pro1.ru/lib/andreev_gomerovskoe_obshestvo/4.htm

Вахрушев В.С. Гомер // Зарубежные писатели. Биобиблиографический словарь. Ч. 1. – М., 1997. – С. 201-207.

– URL: <http://www.philology.ru/literature3/vakhrushev-97.htm>

Зайцев А.И. Древнегреческий героический эпос и «Илиада» Гомера // Гомер. Илиада. – СПб.: Наука, 2008. – С. 395-416.

– URL: <https://rvb.ru/homerus/iliada/toc.htm>

Клейн Л.С. Анатомия «Иллиады». – СПб., 1998. – URL: <http://antique-lit.niv.ru/antique-lit/klejn-anatomiya-iliady/index.htm>

Клейн Л.С. Бесплотные герои. Происхождение образов Илиады. – URL: <http://andrew-vk.narod.ru/books/Klein/Klein.htm#1>

Флоренсов Н.А. Троянская война и поэмы Гомера. – М.: Наука, 1991. — 144 с. – URL: <https://www.twirpx.com/file/1215634/>

Ярхо В.Н. «Одиссея» – фольклорное наследие и творческая индивидуальность // Гомер. Одиссея. – М.: Наука, 2000. – С. 289-354. – URL: <http://simposium.ru/ru/node/12417>

Ярхо В.Н. Греческая литература архаического периода. Гомеровский эпос // История всемирной литературы: В 8 т. — М.: Наука, 1983-1994. – Т. 1. – 1983. – С. 316-327. – URL: <http://antique-lit.niv.ru/antique-lit/ivl/gomerovskij-epos.htm>

Тема 5. Повстання під проводом Спартака

1. Історіографія проблеми.
2. Джерела.
3. Причини та передумови повстання.
4. Склад учасників повстання.
5. Спартак – історичний портрет.
6. Організація та озброєння повстанців.
7. Хід повстання:
 - а) початок і події 73 р. до Р.Х.
 - б) події 72 р. до Р.Х.
 - в) події 71 р. до Р.Х.
- г) завершення повстання.
8. Причини поразки.
9. Результати й наслідки, історичне значення повстання.

Доповіді:

1. Повстання Спартака у художній літературі.
2. Повстання Спартака у кінематографі й театрі.

Джерела

Аппиан. Гражданские войны. – Л.: Соцэкгиз, 1935. – 186 с. – URL: (<http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1468001000>)

Плутарх. Сравнительные жизнеописания. – М.: Наука, 1964. – Т. 3. – 546 с. – URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Plutar/14.php

Література

Велюханова Е.В. Восстание Спартака. – URL: <http://ancientrome.ru/publik/article.htm?a=1275548036>

Вейцківський І.І. До біографії Спартака // Вісн. Львів, ун-ту. – Сер. іст – 1971. – Вип. 7. – С. 82–89.

Вейцківський І.І. Про стан вивчення джерел історії Спартаківського повстання // Вісн. Львів, ун-ту. – Сер. іст. – 1973. – Вип. 9. – С. 132–142.

Горсков В. Военное искусство Спартака // Военно-ист. журн. – 1972. – № 8. – С. 82 – 87.

Джованьйолі Р. Спартак / Пер. з італ. – К.: Молодь, 1974. – 420 с.

Карышковский П.О. Восстание Спартака. – М.: Госполитиздат, 1956. – 63 с.

Ковалев С.И. К вопросу о датировке начала восстания Спартака // ВДИ. – 1956. – № 2. – С. 12–17.

Коржева К.П. Восстание Спартака в советской историографии // Вопросы истории. – 1974. – № 1. – С. 118–138.

Лесков В. Спартак / Послесл. В. И. Кузицина. — М.: Мол. гвардия, 1983. — 383 с.

Ляст Р.Е. К вопросу о соотношении рабского и свободного наемного труда в ремесле Римской республики последнего века до н. э. // ВДИ. – 1963. – № 2. – С. 99–114.

Мишулин А.В. Спартак: Научно-попул. очерк. – 2-е изд. – М.: Учпедгиз, 1950. – 148 с.

Мишулін О.В. Спартак: Науково-попул. нарис. – К: Рад. шк., 1953. – 144 с.

Мотус А.А. О датировке начала восстания Спартака // ВДИ. – 1957. – № 3. – С. 158–166.

Повстання рабів під проводом Спартака // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Повстання_рабів_під_проводом_Спартака

Сергеенко М.Е. Простые люди древней Италии. – М.; Л.: Наука, 1964. – Гл. 9. Гладиатор. – С. 93–118.

Слонимский М.М. Численность повстанческой армии Спартака // Вопросы истории. – 1971. – № 12. – С. 176–177.

Спартак // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Спартак>

Утченко С.Л. Цицерон и его время. – М.: Мысль, 1973. – С. 46–117.

Штаерман Е.М. О некоторых проблемах истории рабства в период поздней Римской республики // Пробл. соц.-экон. истории древнего мира. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1963. – С. 339–354.

Штаерман Е.М. Расцвет рабовладельческих отношений в Римской республике. – М.: Наука, 1964. – 263 с.

4. МЕТОДИ І ФОРМИ КОНТРОЛЮ, КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Методи поточного контролю:

- оцінка роботи та виконання завдань на практичних заняттях;
- поточні контрольні роботи;
- поточні самостійні завдання;
- індивідуальні творчі завдання;
- модульний контроль.

3.2 Іспит складається тими студентами, які не набрали протягом семестру 60 балів.

3.2.1. Питання до іспитів.

Стародавній Схід:

1. Предмет, хронологічні й географічні межі історії Стародавнього Сходу.
2. Основні закономірності й особливості утворення ранніх держав на Сході.
3. Закономірності та особливості соціально-політичного розвитку давньосхідних суспільств.
4. Природно-географічний чинник у становленні ранньоземлеробських цивілізацій Стародавнього Сходу.
5. Цивілізація як якісно новий етап розвитку людства. Цивілізаційна тріада.
6. Джерелознавство історії Стародавнього Сходу.
7. Історія археологічних досліджень в Месопотамії.
8. Південна Месопотамія у друг полов. IV – третій чверті III тис. до Р.Х. Шумер і Аккад.
9. Шумеро-Аккадське царство за часів III династії Ура.
10. Старовавілонське царство.
11. Сільське господарство Старовавілонського царства за законами Хаммурапі.
12. Ремесло, торгівля та лихварство Старовавілонського царства за законами Хаммурапі.
13. Соціальний устрій старовавілонського суспільства за законами Хаммурапі.
14. Культура давньої Месопотамії.
15. Вавілонія наприкінці II – перш. полов. I тис. до Р.Х. Нововавілонське царство та його падіння.
16. Ассирія за часів староассирійського та середньоассирійського періодів (II тис. до Р.Х.).
17. Велика Ассирійська держава у I тис. до Р.Х.

18. Єгипет додинастійного і ранньодинастійного періодів.
19. Єгипет за часів Древнього царства.
20. Єгипет за часів Середнього царства.
21. Єгипет за часів Нового царства (XVIII-XX династії).
22. Сонцепоклонницький переворот у Єгипті.
23. Єгипет за часів Пізнього царства.
24. Історія спорудження єгипетських пірамід.
25. Культура стародавнього Єгипту.
26. Хетська держава у II тис. до Р.Х.
27. Персія за часів правління Кирів та Камбізів.
28. Перська держава Дарія I.
29. Персія у V-IV ст. до Р.Х.
30. Ранньоземлеробські культури та утворення держав у Середній Азії (до сер. II тис. до Р.Х.).
31. Індська цивілізація (III – сер. II тис. до Р.Х.).
32. Індія ведійського періоду. Становлення ранніх держав у Північній Індії.
33. Утворення першої загальноїндійської держави. Індія «буддійського» періоду.
34. Індія «класичного» періоду (II ст. до Р.Х. – V ст.).
35. Мітанійська держава.
36. Становлення ранньої держави в Китаї (доба Шан-Інь).
37. Китай доби Чжоу.
38. Імперія Цинь – перша централізована держава в Китаї.
39. Китай в період Західного Хань (Імперія Хань).
40. Китай в період Східного Хань.
41. Культура стародавнього Китаю.
42. Елам у III – перш. полов. I тис. до Р.Х.
43. Мідійське царство у VIII-VI ст. до Р.Х.
44. «Азійський» спосіб виробництва.
45. Карфаген у IX-III ст. до Р.Х.
46. Ізраїльсько-Іудейське царство у I тис. до Р.Х.

Антична Європа:

1. Історія античної Європи в контексті всесвітньої історії.
2. Джерела з історії Стародавньої Греції.
3. Географія і народонаселення Стародавньої Греції.
4. Мінойська цивілізація.
5. Мікенська цивілізація.
6. Гомерівська Греція.
7. Гомерівське питання.
8. Гомерівський епос як історичне джерело.
9. Велика Грецька колонізація.
10. Грецькі колонії Північного Причорномор'я.
11. Географія Страбона про світ і Північне Причорномор'я.
12. Архаїчна Греція: загальна характеристика доби.
13. Стародавня Спарта.
14. Атика у VIII-VI ст. до Р.Х.

15. Греко-перські війни.
16. Історія Геродота як історичне джерело.
17. Афінська рабовласницька демократія класичного періоду.
18. Пелопоннеська війна.
19. Криза полісної системи Греції IV ст. до Р.Х.
20. Філософія та наука в Греції класичного періоду.
21. Давньогрецька релігія.
22. Архітектура, скульптура, живопис Стародавньої Греції.
23. Театр, музика і танці Стародавньої Греції.
24. Піднесення Македонії у V-IV ст. до Р.Х.
25. Імперія Олександра Македонського.
26. Елліністичні держави.
27. Елліністична культура.
28. Джерела з історії Стародавнього Риму.
29. Географія і давнє народонаселення Апеннінського півострова.
30. Етрурія у VIII-IV ст. до Р.Х.
31. Виникнення Риму. «Царський» період.
32. Рання Римська республіка: державний устрій.
33. Боротьба патриціїв і плебеїв.
34. Завоювання Римом Італії.
35. Пунічні війни.
36. Завоювання Римом Східного Середземномор'я.
37. Внутрішня історія Рима II – початку I ст. до Р.Х.
38. Громадянські війни 80-х рр. до Р.Х. Диктатура Корнелія Сулли.
39. Криза республіканського ладу в Римі у 70-50 рр. до Р.Х.
40. Громадянські війни 40-30 рр. до Р.Х. Падіння республіки.
41. Диктатура Цезаря.
42. Принципат Октавіана Августа.
43. Римська імперія у I ст. Правління династії Юліїв–Клавдіїв та Флавіїв.
44. Римська імперія у II ст.: «золота доба».
45. Криза Римської імперії у III ст. Династія Северів.
46. Реформи Діоклетіана і Костянтина. Система домінанта.
47. Античні монети як історичне джерело.
48. Падіння Західної Римської імперії.
49. Культура Римської республіки.
50. Культура Римської імперії.
51. Римське військове мистецтво.
52. Релігія Стародавнього Риму.
53. Походження та рання історія християнства.
54. Римське проникнення в Північне Причорномор'я.

4.4. ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Поточний контроль (max 80 балів)										МКР	ЗАГАЛЬНА кількість балів (сума пунктів 6, 11, 12)
1 модуль				Сума балів за 1 модуль	2 модуль				Сума балів за 2 модуль		
Практичні заняття	Поточні контрольні	Творчі завдання	Самостійна робота		Практичні заняття	Поточні контрольні	Творчі завдання	Самостійна робота			
1	2	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
10	10	10	10	40	10	10	10	10	40	20	100

СХЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
75 – 81	C		
67 – 74	D	задовільно	
60 – 66	E		
0 – 59	FX	незадовільно	не зараховано

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Основна література

1. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т. 1: Стародавня Греція: Підручник. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. – 656 с.
2. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т. 3: Практикум. – Чернівці: Наші книги, 2008. – 681 с.
3. Балух В.О., Коцур В.П. Історія стародавнього Риму: Курс лекцій. – Чернівці: Книги XXI, 2005. – 680 с.
4. Булатович С.А. Антична нумізматики: Навчальний посібник. – Ч. I: Загальні проблеми античної нумізматики. – Одеса: Астропринт, 2005. – 56 с.
5. Голованов С.О. Історія Стародавнього світу. Київ, 2016. – 472 с.
6. Історія стародавньої Греції та Риму: Навч. посібник / Упор. О.В. Замурайцев. – Мелітополь, 2015. – 213 с.
7. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу: курс лекцій. – Київ, 2003.
8. Ткачук П.Л. Історія Стародавнього Сходу й античних країн у термінах, назвах, поняттях. – Луцьк, 1992. – 276 с.

Додаткова

9. Геродот. Історія в 9 кн. / Пер. передмова та прим. А.О. Білецького. – К.: Наук. думка, 1993. – 575 с.
10. Гомер. Илиада. Одиссея. Москва, 1967. – 767 с.
11. История древнего мира: в 3-х частях. / под ред. И.М. Дьяконова, В.Д. Нероновой, И.С. Свенцицкой – М.,1989; Ч. 1: Ранняя древность; Ч. 2: Расцвет древних обществ; Ч. 3: Упадок древних обществ.
12. Картледж П. История Древней Греции в 11 городах / Афины, Спарта, Милет, Сиракузы и др. Москва, 2014. – 288 с.
13. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима. Москва, 1990. – 456 с.
14. Страбон. География в 17 кн. / Пер., ст. и коммент. Г. А. Стратановского. Под общ. ред. С. Л. Утченко. Ред. пер. О. О. Крюгер. — Л.: Наука, 1964. — 957 с.
15. Хрестоматия по истории Древнего Рима / под ред. В.И. Кузицина. Москва, 1987. – 653с.
16. Шама О.І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. Посібник для студентів історичного факультету. — Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. — 488 с

Інформаційні ресурси в Інтернет

Портал історичного факультету ДонНУ/ – URL:

<https://dnu.sharepoint.com/portals/hist/SitePages/Домашняя.aspx>

Національна бібліотека НАНУ ім. В.І. Вернадського. – URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Харківська державна наукова бібліотека ім. Короленка. – URL:

<https://korolenko.kharkov.com>

Академія. – URL: <https://www.academia.edu>

Історія очима істориків. – URL: <http://historical-club.org.ua>

Історія України від найдавніших часів і до сьогодення. – URL: <http://teher.ucoz.com>

Аврелий В. Происхождение римского народа. – URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Avr_PrRim/index.php

Аристотель. Политика / Пер. С.А. Жебелева и С.И. Радцига. М., 1967. – URL: <http://grachev62.narod.ru/aristotel/arpoll.html>

Аппиан. Гражданские войны. – М.: Российская политическая энциклопедия, Селена, 1994. – URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/appain/index.php

Ксенофонт. Греческая история – СПб.: Алетейя, 2000. – URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Ksenof/index.php

Клейн Л. С. Древнейшие песни “Илиады”. – М., 1992. – URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/kl_drpesn.php

Плутарх. Древние обычаи спартанцев. – URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Plutarh/dr_ob.php

Плутарх. Сравнительные жизнеописания. – Т. 2. – М., 1963. (Тесей, Солон). – URL: <http://ancientrome.ru/antlitr/plutarch/index-sgo.htm>

Плутарх. Изречения царей и полководцев. – URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Plutarh/izrech.php

Федорова Е. Императорский Рим в лицах. – URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/fedor/index.php